

TESARSTVO

Alenka Stražišar Lamovšek in Anja Jerin

389

Tesarstvo je obrtniška dejavnost, ki obsega znanja poznavanja lesa in drevesnih vrst, pripravo ter ročno obdelavo lesa z namenom izdelave vezanih lesenih konstrukcij stavbnih (npr. hiše, gospodarska poslopja, cerkve) in prometnih objektov (mostovi) ter plovil.

Danes je dejavnost živa na celotnem območju Slovenije, saj se praviloma večina ostrešij stavb še vedno izdeluje iz lesa. Tesarska znanja imajo izučeni tesarski mojstri, ki na željo naročnika stešejo dele lesene konstrukcije, jih sestavijo in postavijo. V preteklosti so bila tesarska znanja zelo razširjena, zlasti med prebivalci na podeželju, ki so si morali številne pripomočke izdelati sami. Tesarski mojstri, ki so imeli prijavljeno obrt, so imeli več delavcev, ki so bili organizirani v partije, skupine po štiri, pet ali osem delavcev, odvisno od objekta, ki so ga gradili. Na terenu je lahko delalo več partij enega mojstra hkrati.

Za kakovostno izdelavo lesene konstrukcije sta pomembna dobro izbran in pripravljen les (zlasti smrekov in hrastov) ter primerno orodje. Pri tem tesarji (cimpermani) uporabljajo različna ročna orodja (žage, kotniki, rezilniki, rezila za dolbenje lesa, sekire, dleta, obličji, skobeljniki, vodne tehtnice, šestila, črtalniki) s številnimi lokalnimi poimenovanji (npr. *žnora*, *žnorbar*, *dvoreznik*, *roblilnica*, *rezivenk*, *plenkača*, *teslo*, *cimerarka*, *malarin*, *bradlja*, *puntaha*). Danes si pri pripravi materiala pomagajo tudi s sodobnimi stroji.

Tesarska sezona poteka od pomladi do jeseni, v zimskem času pa se odbere posamezna drevesa, ki se jih poseka. Les se mora sušiti do pomladi, ko prične tesar z njegovo obdelavo in vezavo v konstrukcije. Pri tem najprej debela dreves obeli, označi in obteše ter razžaga. Tako dobi tesane ali žagane lesene sestavne dele (stebre, gredi, tramove, špirovce, lege, late), ki jih v naslednjem koraku veže ali sestavlja v prej načrtovane lesene konstrukcije. V preteklosti je bila zaradi izrazito ročnega dela izdelava ostrešij različnih objektov še posebej zahtevna. Pri tem so ostrešja najprej v celoti stesali, jih nato sestavili

na tleh ter posamezne dele konstrukcije v naslednjem koraku prenesli na stavbo, kjer so jih ponovno sestavili. Posamezni mojstri so obvladovali panogo tudi bolj detajlno, saj je bilo med tesarskimi opravili tudi nekaj takšnih, ki so zahtevala posebne spretnosti ter obvladovanje orodja in materiala.

V preteklosti je znanje prehajalo z mojstrov na vajence zlasti s praktičnim delom. Danes formalno izobraževanje za tesarja izvajajo srednje poklicne šole, v sodelovanju s katerimi se izvaja tudi vajeništvo. Posamezniki se lahko v tej smeri izobražujejo tudi v programih nacionalne poklicne kvalifikacije.

390

Tesarstvo velja za eno od najstarejših obrti, saj njene prve pojavne oblike segajo že v prazgodovino. Zaradi potrebe po gradnji varnih bivališč so se ljudje že v zgodnjih obdobjih kovin srečali z obdelavo lesa na različne načine. Tesarji sodijo med tiste obrtnike, ki jih lahko dokumentirano spremljamo že od srednjega veka (freske in drugi slikovni viri), ko so se začeli združevati v cehe.

Kot pomembna obrtniška dejavnost, ki je vplivala na oblikovanje kulturne krajine, je panoga zlasti v 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja zaznamovala območje Mirnske doline, ki je še danes poznana predvsem po gradnji kozolcev. Za območje Loškega Potoka z okolico so bili do 50. let 20. stoletja znani dobri tesači, ki so pri svojem delu uporabljali značilno dvoročno tesarsko sekiro s tankim in dolgim rezilom – *plenkačo*.



Tesarski mojster Janko Gregorčič pri postavljanju kozolca v Šentrupertu na Dolenjskem, 2011 (foto Matej Povše, Dokumentacija SEM)

IZBRANE REFERENCE

BOGATAJ, Janez

1989 *Domače obrti na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

1992 *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.

1999 *Mojstrovine Slovenije: Srečanja s sodobnimi rokodelci*. Ljubljana: Rokus.

MAKAROVIČ, Gorazd

1981 *Slovenska ljudska umetnost: Zgodovina likovne umetnosti na kmetijah*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

2007 Kdaj so nastali kozolci? *Etnolog* 17: 209–248.